

УДК 339.9.05

О. Вишняков

СУЧАСНА МІЖНАРОДНА ГУМАНІТАРНА СИСТЕМА: ДИНАМІЧНІ ЗМІНИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ КРИЗ

Виділено основні фактори поширення у сучасному світовому господарстві гуманітарних криз, серед яких визначено: конфлікти, кліматичні зміни та соціально-економічна нестабільність. Обґрунтовано, що конфлікти стрімко поширюються та загострюються у світі між різними країнами, і є наслідком загострення протиріч і посилення суперництва між найбільшими державами. Найбільш драматичним проявом геополітичного протистояння стала війна на європейському континенті. Визначено, що кліматичні зміни, як фактор гуманітарних криз, проявляються у посиленні антропогенного впливу та збільшенні екологічних злочинів; поширенні екстремальних погодних явищ та стихійних лих, які призводять до чисельних людських втрат матеріальних збитків, а також у провалі політики пом'якшення наслідків кліматичних змін з боку урядів і великих компаній. Значний вплив на поглиблення гуманітарних криз забезпечує соціально-економічна нестабільність, що є наслідком нерівності, внутрішньодержавних конфліктів, низького рівня соціально-економічного розвитку країн тощо). Зазначені фактори створюють надскладний сучасний гуманітарний ландшафт. Поширення гуманітарних криз забезпечує постійне зростання запиту на гуманітарну допомогу. Сучасна міжнародна гуманітарна система – мережа суб'єктів, що забезпечують реагування на гуманітарні кризи відповідно до принципів, закладених резолюцією 46/182 Генеральної Асамблеї ООН. Проаналізовано масштаби сучасної гуманітарної допомоги за показниками кількості країн та кількості людей, що потребують гуманітарної допомоги. Виявлено, що основна частина фінансування міжнародної гуманітарної допомоги забезпечується за рахунок коштів державних бюджетів країн-донорів, лідером серед яких залишаються США.

Визначено, що війна РФ проти України спричинила гостру гуманітарну кризу, яка спричинила найбільші міграційні потоки біженців та переселенців. Існуюча система оперативної міжнародної гуманітарної допомоги виявила певні проблеми у її наданні, оскільки міжнародні гуманітарні організації, які працювали в Україні на початку активної фази війни, показали недостатню підготовленість і неефективне планування і, як наслідок, не змогли забезпечити швидке вливання ресурсів для зміцнення та розширення існуючих місцевих інструментів реагування.

Ключові слова: міжнародна допомога, міжнародна гуманітарна система, гуманітарна допомога, криза, гуманітарна криза.

DOI 10.34079/2226-2822-2023-13-26-97-103

Функціонування сучасної міжнародної гуманітарної системи знаходиться під тиском посилення глобальних проблем. Екстремальні погодні явища та стихійні лиха, які призводять до чисельних людських втрат матеріальних збитків; неготовність країн до кліматичних змін; антропогенна шкода навколишньому середовищу; посилення впливу міждержавних конфліктів; зростання неконтрольованої міграції, дефіцит ресурсів на тлі посилення геополітичної турбулентності та посилення суперництва між найбільшими державами, а 2022 року й загальна руйнація світового порядку та системи безпеки – все це стрімко посилило вразливість людей та посилило запит на гуманітарну підтримку. За таких умов система міжнародної гуманітарної допомоги потребує

відповідних змін, нових методів і моделей гуманітарної підтримки, що сприятимуть її адаптації до нового гуманітарного контексту.

Стрімке зростання потреб у гуманітарній допомозі, що стає менш ефективною та результативною, актуалізує сучасні наукові пошуки щодо перегляду існуючої системи міжнародної гуманітарної допомоги. На потребу ретельної оцінки сучасної системи гуманітарної допомоги звертають увагу у своєму дослідженні Аладішева А. (Aladysheva, 2018). Напрямок розвитку загального механізму координації гуманітарної допомоги розглядає у своїх дослідженнях Байкер Дж. (Baker, 2014). Через визначення та конкретизацію зобов'язань, які мають взяти на себе гуманітарні організації та уряди країн, Хармер А., Стоддарт А, Сазарен А. (Harmer, Stoddard and Sarazen, 2018) розглядають принципи надання адекватної гуманітарної допомоги в численних конфліктних ситуаціях. Аналітичні звіти дослідницьких агенцій та інститутів (Stoddard, Harvey, Czarwno and Breckenridge, 2020) дають інформаційну базу для визначення джерел, напрямів гуманітарної допомоги, визначення її ефективності та напрямів диверсифікації та розвитку тощо. Метою статті є визначення основних факторів поширення у світовому господарстві гуманітарних криз, що впливають на динамічні зміни у фінансуванні міжнародної гуманітарної допомоги, визначення основних донорів гуманітарної допомоги.

Існуючі кризи всередині країн поглиблюються поглиблюватися, відповідно, число країн, які переживають тривалу кризу, і кількість країн із високим рівнем гуманітарних потреб суттєво зросли у 2022 році. За даними Global Humanitarian Assistance Report 2023 (Development initiatives, 2023) у 2022 році через довготривалі складні кризи (триваючі і нові конфлікти, природні катастрофи, пандемія Covid-19) кількість людей, потребуючих гуманітарної допомоги, у світі зросла за один рік на третину з 306 млн осіб до 406,6 млн осіб (рис. 1), а кількість країн, які вони представляють збільшилась з 73 до 82.

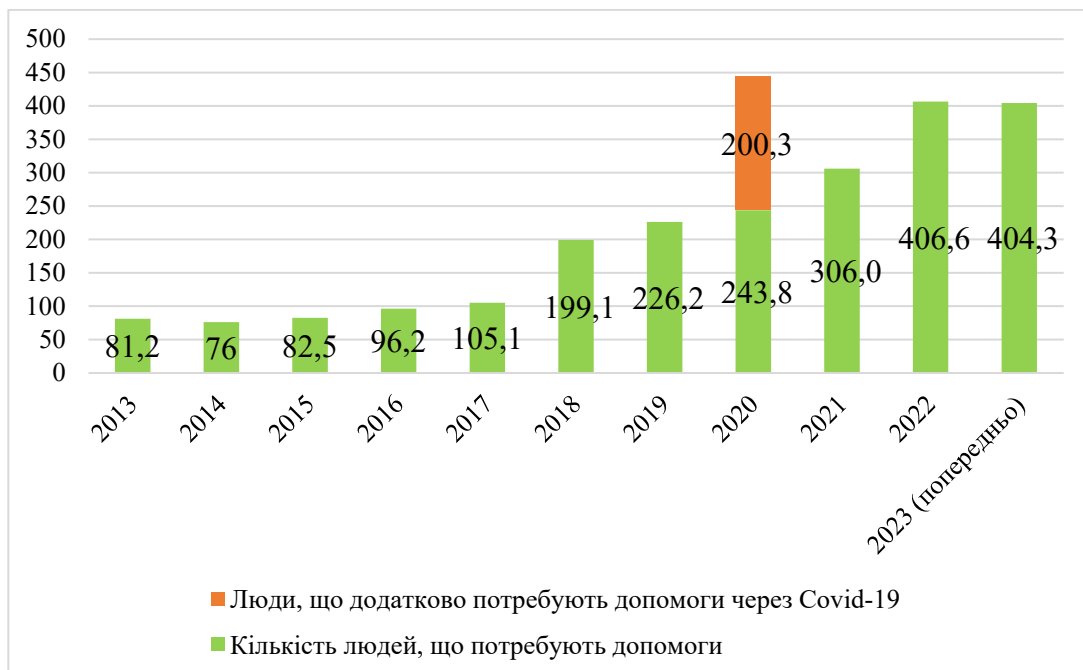

Рисунок 1. Кількість людей, потребуючих гуманітарної допомоги у світі

Примітка: побудовано за даними Global Humanitarian Assistance Report 2023 (Development initiatives, 2023)

Кількість країн із високим рівнем гуманітарних потреб, у яких мешкають понад 1 млн осіб, що потребують гуманітарної допомоги, зросла до 51 у 2022 році з 49 у 2021 році. Найбільше зростання зафіксовано в Україні (зростання з 14,3 млн осіб до 17,7 млн), Пакистані (збільшення на 12,6 млн до 23,6 млн) і М'янмі (збільшення з 10,7 млн до 14,4 мільйона).

Основними рушійними силами гуманітарних криз виступають конфлікти, кліматичні зміни, соціально-економічна нестабільність, які останнім часом накладаються одна на одну, створюючи надскладний гуманітарний ландшафт. Найчастіше основною причиною гуманітарних криз у світі стають конфлікти. (87 % усіх людей, що потребують гуманітарної допомоги, мешкають у країнах, де сьогодні спостерігається високий рівень інтенсивності конфліктів або в країнах, що переживають конфлікти високої інтенсивності). Крім того, 85 % проживали в соціально-економічно слабких країнах, а 58 % – у країнах, які найбільш страждають від кліматичних змін. З 82 країн, 41 % населення зіткнулись із гострою продовольчою безпекою, у тому числі у стані надзвичайної ситуації.

Міжнародна гуманітарна система – мережа суб'єктів, що забезпечують реагування на гуманітарні кризи відповідно до принципів, закладених резолюцією 46/182 Генеральної Асамблеї ООН. За даними Humanitarian Outcomes (Humanitarian Outcomes, n.d.), були понад 5,1 тисяч 000 організацій у гуманітарній системі у 2021 році, приблизно на 10 % вище, ніж оцінювали десять років тому. Протягом останніх десяти років наявна у світі гуманітарна система суттєво зросла у кількісно-якісному вимірі: майже вдвічі зростання в обсягах фінансування до 46,9 млрд долл у 2022 році (табл. 1), однак через пандемію COVID-19 темпи зростання протягом останніх років суттєво скоротились: обсяг від громадських донорів зріс лише на 0,1 млрд дол. США, інші приватні донори (трасти, фонди тощо) забезпечили зростання на 0,7 млрд дол. США.

Таблиця 1

Динаміка міжнародної гуманітарної допомоги, млрд долл.

Загальний обсяг міжнародної гуманітарної допомоги	2018	2019	2020	2021	2022
Всього	33,0	32,3	32,7	36,9	46,9
у т.ч. уряди та інституції ЄС	27,2	26,8	26,2	30,1	38,1
приватні	5,8	5,5	6,5	6,8	8,8

Джерело: The Global Humanitarian Assistance Report 2023 (Development initiatives, 2023, с. 28)

На 10 % збільшилась кількість гуманітарних установ, чисельність персоналу, що задіяний у гуманітарній системі зросла на 40 %, при цьому національний персонал становить понад 90 % гуманітарної робочої сили в екстрених умовах. Близько 80% міжнародної гуманітарної допомоги фінансування відбувається за рахунок коштів державних бюджетів країн-донорів. Фінансування з боку приватного збільшилось з 5,7 млрд дол. США у 2018 р. році до 6,4 млрд дол. США у 2021 році, і виявилось більш чутливим на кризові явища у світовій економіці. Близько половини всіх надходжень гуманітарної допомоги надійшло до трьох організацій: Всесвітня продовольча програма, Верховний комісар ООН по справам біженців та ЮНІСЕФ.

Протягом 2018–2021 рр. (Obrecht, Swithern and Doherty, 2022) майже половина загального фінансування міжнародної гуманітарної системи надійшло від п'яти найбільших донорів, серед яких найбільшим донором залишаються США, що забезпечують третину всіх надходжень (табл. 2). Рівень фінансування з боку найбільших країн-донорів зазнав достатніх структурних змін між 2018 і 2021 роками. Так, внески США щороку зростали і за цей період питома вага США у загальній міжнародній гуманітарній допомозі збільшилась з 24 % у 2018 році до 31 % у 2021, за цей самий

період скоротилась питома вага Великобританії у допомозі (з 8 % до 5 %), Саудівська Аравія щороку забезпечувала практично десятку частину допомоги, Німеччина близько 4 %. У 2021 році до топ лідерів серед донорів увійшла Японія, внески якої також становили 4%. внески Японії різко зросли у 2021 році. У 2022 році серед країн США залишились найбільшим донором залишились США, Франція, Японія забезпечили найбільше зростання гуманітарної допомоги.

Таблиця 2

Найбільші донори державної гуманітарної допомоги у 2022 році

Країна-донор	Загальна гуманітарна допомога, млрд дол.	Оцінка внеску у гуманітарну допомогу інституцій ЄС, %	Зміна по відношенню до 2021 р., %
США	15,0	-	+19.7%
Німеччина	5,3	0,9	+25.6%
Інституції ЄС	4,1	-	+11.5%
Японія	2,1	-	+73.9%
Великобританія	1,7	0,2	+29.2%
Швеція	1,2	0,1	+5.4%
Канада	1,1	-	+21.3%
Норвегія	0,9	-	+8.6%
Нідерланди	0,8	0,2	+44.5%
Франція	0,8	0,7	+119.5%
Саудівська Аравія	0,8	-	-45.8%
Швейцарія	0,7	-	+38.9%
Італія	0,5	0,5	+64.5%
Данія*	0,5	0,1	-8.5%
Австралія	0,4	-	+16.0%
ОАЕ	0,4	-	+4.9%
Бельгія	0,3	0,2	+11.4%
Ірландія	0,3	0,1	+26.9%
Південна Корея	0,3	-	+32.3%
Австрія	0,2	0,1	+45.8%

*попередні дані

Джерело: The Global Humanitarian Assistance Report 2023 (Development initiatives, 2023, с. 34)

Найгострішим наслідком військової російської агресії стала гуманітарна криза, яка торкнулася мільйонів пересічних українців та спричинила найбільші міграційні потоки біженців та переселенців. Якщо до 24.02.2022 року міграція населення мала переважно внутрішній характер (кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) становило близько 1,5 млн осіб), то з початком відкритої фази війни кількість внутрішньо переміщених осіб перевищила 5,9 мільйонів (International Organization for Migration, 2022). За даними Міжнародної організації з міграції станом на 25 вересня 2023 року в Україні кількість ВПО оцінюється в 3,7 млн осіб, за кордон виїхало понад 6,2 млн українців. Визволення частини українських територій надало можливість 22 % переселенців повернутись з-за кордону (International Organization for Migration, 2023).

Існуюча система оперативної гуманітарної допомоги, якої вкрай потребують українські переселенці, виявила певні проблеми у наданні гуманітарної допомоги. За даними МЗС України, лише через Європейський механізм цивільного захисту (EUCPM) за весь час повномасштабного вторгнення в Україну надійшло понад 43 тис. тонн

гуманітарної допомоги. Війна сприяла появі в Україні нових міжнародних благодійних організацій і фондів. Проте, згідно з результатами дослідження (проведеного Humanitarian Outcomes у травні 2022 року на замовлення Центру гуманітарних інновацій Великої Британії за підтримки Міністерства закордонних справ у справах Співдружності та розвитку Великої Британії), міжнародні гуманітарні організації, які були вже працюючи в Україні на початку активної фази війни, показали недостатню підготовленість і неефективне планування. Незважаючи на залучення значних сум грошей, міжнародні організації не змогли забезпечити швидке вливання ресурсів для зміцнення та розширення існуючих місцевих інструментів реагування. Навіть після трьох місяців війни більшість грошей міжнародних організацій залишалася невикористаною.

Таким чином, основними силами і факторами поширення у сучасному світовому господарстві гуманітарних криз виступають: конфлікти (що стрімко поширюються та загострюються у світі між різними країнами, і є наслідком загострення протиріч і посилення суперництва між найбільшими державами, найбільш драматичним проявом чого стала війна на європейському континенті); кліматичні зміни (що проявляються у посиленні антропогенного впливу та збільшенні екологічних злочинів; поширенні екстремальних погодних явищ та стихійних лих, які призводять до чисельних людських втрат матеріальних збитків; у провалі політики пом'якшення наслідків кліматичних змін з боку урядів і великих компаній тощо); соціально-економічна нестабільність (що є наслідком нерівності, внутрішньодержавних конфліктів, низького рівня соціально-економічного розвитку тощо). Зазначені фактори взаємопов'язані, накладаються один на одного, створюючи надскладний гуманітарний ландшафт. Поширення гуманітарних криз забезпечує постійне зростання запиту на гуманітарну допомогу, масштаби якої стрімко зростають і за показником кількості країн, і за показником кількості людей, що потребують гуманітарної допомоги. Основна частина (80 %) фінансування міжнародної гуманітарної допомоги забезпечується за рахунок коштів державних бюджетів країн-донорів, лідером серед яких залишаються США. Близько половини всіх надходжень гуманітарної допомоги надійшло до трьох організацій (Всесвітня продовольча програма, Верховний комісар ООН по справам біженців та ЮНІСЕФ).

Війна РФ проти України спричинила гостру гуманітарну кризу, яка торкнулася мільйонів українців та спричинила найбільші міграційні потоки біженців та переселенців. Існуюча система оперативної міжнародної гуманітарної допомоги, виявила певні проблеми у її наданні, оскільки міжнародні гуманітарні організації, які працювали в Україні на початку активної фази війни, показали недостатню підготовленість і неефективне планування і, як наслідок, не змогли забезпечити швидке вливання ресурсів для зміцнення та розширення існуючих місцевих інструментів реагування. Усе це актуалізує критичний аналіз існуючої системи гуманітарної допомоги та розробку рекомендацій щодо формування багаторівневої системи гуманітарної допомоги. Трансформація сучасної міжнародної гуманітарної системи у напрямку забезпечення інклюзивності, передбачуваності та управління ризиками стає важливою умовою підвищення її ефективності.

References

- Aladysheva, A., 2018. Why humanitarian assistance needs rigorous evaluation [online] Available at: <<https://www.sipri.org/commentary/essay/2018/why-humanitarian-assistance-needs-rigorous-evaluation>>
- Baker, J., 2014. Humanitarian capacity-building and collaboration: lessons from the Emergency Capacity Building Project. *Humanitarian Network Paper. Network Paper*, 78.

- Harmer, A., Stoddard, A. and Sarazen, A., 2018. *Humanitarian access in armed conflict: A need for new principles? UK Department for International Development* [online], p. 34. Available at: <https://www.humanitarianoutcomes.org/sites/default/files/publications/scoping_study-humanitarian_access_and_new_principles.pdf>
- Stoddard, A., Harvey, P., Czwarno, M. and Breckenridge, M.-J., 2020. *Humanitarian access SCORE report: Northeast Nigeria. Survey on the coverage, operational reach, and effectiveness of humanitarian aid*. Humanitarian Outcomes.
- Development initiatives, 2023. *Global Humanitarian Assistance Report 2023* [online] Available at: <<https://devinit.org/data/datasets/global-humanitarian-assistance-report-2023/>>
- Humanitarian Outcomes, n.d. *Global Database of Humanitarian Organisations*. Available at: <[humanitarianoutcomes.org/sites/default/files/publications/gdho-process_infographic.pdf](https://www.humanitarianoutcomes.org/sites/default/files/publications/gdho-process_infographic.pdf)>
- Obrecht, A., Swithern, S. and Doherty, J., 2022. The State Of The Humanitarian System, 2022 – Full report. *ALNAP*. Available at: <<https://sohs.alnap.org/2022-the-state-of-the-humanitarian-system-sohs-%E2%80%93-full-report>>
- International Organization for Migration, 2022. *Ukraine Returns Report (25 November – 5 December, 2022)*. [online] Available at: <<https://dtm.iom.int/reports/ukraine-returns-report-25-november-5-december-2022>>
- International Organization for Migration, 2023. *Ukraine — Conditions of Return Assessment Factsheet — Round 4 (July–August 2023)*. [online] Available at: <<https://dtm.iom.int/reports/ukraine-conditions-return-assessment-factsheet-round-4-july-august-2023>>

Стаття надійшла 05.12.2023.

Vyshniakov O. V.

CONTEMPORARY INTERNATIONAL HUMANITARIAN SYSTEM: DYNAMIC CHANGES IN THE FACE OF DEEPENING HUMANITARIAN CRISES

The main factors contributing to the spread of humanitarian crises in the modern global economy are highlighted, including conflicts, climate change, and socio-economic instability. It is argued that conflicts are rapidly spreading and intensifying worldwide between various countries, resulting from the escalation of contradictions and the intensification of rivalry among major powers. The most dramatic manifestation of geopolitical confrontation has been the war on the European continent. It is identified that climate change, as a factor of humanitarian crises, manifests in the reinforcement of anthropogenic influence and the increase in environmental crimes, and in the proliferation of extreme weather events and natural disasters leading to numerous human casualties and material losses, as well as in the failure of climate change mitigation policies by governments and major companies. Significant influence on the deepening of humanitarian crises is provided by socio-economic instability, resulting from inequality, internal conflicts, low levels of socio-economic development in countries, etc. These factors create an extremely complex contemporary humanitarian landscape. The spread of humanitarian crises ensures a continuous increase in the demand for humanitarian assistance. The contemporary international humanitarian system is a network of entities providing responses to humanitarian crises in accordance with the principles laid down in UN General Assembly Resolution 46/182. The scale of modern humanitarian assistance is

analysed based on indicators of the number of countries and the number of people in need of humanitarian assistance. It is found that the main part of the financing of international humanitarian assistance is provided from the budgets of donor countries, with the United States remaining a leader among them. It is determined that Russia's war against Ukraine has caused a severe humanitarian crisis, resulting in the largest migration flows of refugees and internally displaced persons. The existing system of international humanitarian assistance has encountered certain problems in its provision, as international humanitarian organizations working in Ukraine during the early stages of the war demonstrated insufficient preparedness and ineffective planning, and as a result, were unable to provide rapid infusion of resources to strengthen and expand existing local response mechanisms.

Key words: *international assistance, international humanitarian system, humanitarian assistance, crisis, humanitarian crisis.*